

ETHNOLOGHIA ON-LINE

Ετήσιο Επιστημονικό Ηλεκτρονικό Περιοδικό
Εκδοτική Επιμέλεια: Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας

An Annual Scholarly Electronic Journal
Published by the Greek Society for Ethnology

Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι Αλήθειες των Άλλων»

Συγγραφέας - Author: Χριστίνα Βέικου

Πηγή - Source: Ethnologia on-line, Vol.: 2, Μάιος 2011 (σσ.: 1-18) - May 2011 (pp.: 1-17)
Εκδοτική Επιμέλεια: Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας - Published by: The Greek Society for Ethnology
www.societyforethnology.gr
Επικοινωνία - Contact: societyforethnology@yahoo.com

Stable URL: http://www.societyforethnology.gr/site/pdf/Politismikes_epistrwseis_enos_polifonikoy%20kosmou.pdf
Δευτέρα 16 Μαΐου 2011 - Monday 16 May 2011

Τα άρθρα που κατατίθενται στο *Ethnologia on line* αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων τους. Άρθρα του *Ethnologia on line* που μεταφράζονται ή επανατυπώνονται αλλού οφείλουν να παραπέμπουν στην πρωτότυπη δημοσίευση.

Articles submitted to the journal are the intellectual property of the writer. Translations or reprints of articles from *Ethnologia On Line* should refer to the original publication.

Το ηλεκτρονικό περιοδικό *Ethnologia on line* αποτελεί ετήσια επιστημονική έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Εθνολογίας και εκδίδεται παράλληλα με το έντυπο περιοδικό σύγγραμμα *Εθνολογία*. Στόχος του είναι να προβάλλει το θεωρητικό και επιστημονικό υπόβαθρο μελετών που άπτονται του γνωστικού αντικειμένου της Ανθρωπολογίας και της Εθνολογίας και να δώσει την ευκαιρία σε επιστήμονες εθνολόγους και ανθρωπολόγους άμεσης παρουσίας της δουλειάς τους.

The electronic journal *Ethnologia On Line* is an annual scholarly publication of the Greek Society for Ethnology, distinct from its annual printed journal *Ethnologia*. Its aim is to stimulate and promote discourse in the disciplines of Anthropology and Ethnology with an emphasis on issues of theory and methodology, while also giving anthropologists and ethnologists a venue to present their work speedily.

ISSN: 1792-9628

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

**Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: οι επάλληλες
αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη
«Οι αλήθειες των άλλων».**

Χριστίνα Βέικου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της εργασίας αυτής είναι να αναδείξει τα τέσσερα επίπεδα στα οποία λειτουργεί το έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»: α. το επίπεδο της αφηγηματικής εξέλιξης, β. το ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο της ιστορίας, γ. τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνική γραφή αποκαλύπτει αλλά και ανακατασκευάζει τον διλημματικό χαρακτήρα της συγκρότησης των προσωπικών και των συλλογικών ταυτοτήτων μέσα στην ιστορική και κοινωνική συνάφεια και δ. (με αναφορά στο έργο «Φαντασιακές Κοινότητες» του B. Anderson) τον ενδιάμεσο κοινό τόπο που συνδέει την λογοτεχνία με την κοινωνική ανθρωπολογία, δηλαδή την φανταστική κατασκευή με την υποκείμενη πραγματικότητα και τα σύμβολα με τις έννοιες.

Το θέμα της ταυτότητας διαπερνά όλο το έργο του Ν. Θέμελη και εδώ επιχειρείται μια ερμηνευτική ανάλυση που εστιάζεται στις συγκρούσεις των επάλληλων αντιστικτικών ταυτοτήτων που βιώνουν τα πρόσωπα του μυθιστορήματος στην εξέλιξη της αφήγησης. Οι μικροϊστορίες των ηρώων στοιχειοθετούν τη μεγάλη ιστορία του ελληνισμού, καθώς οι προσωπικές ιστορίες είναι αξεδιάλυτα συνυφασμένες με την ιστορία του τόπου και τη διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας. Ο μύθος ανατέμνει την πορεία της ζωής τεσσάρων γενεών μιας οικογένειας στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα και εκτυλίσσεται με φόντο σημαντικά ιστορικά γεγονότα: την Μικρασιαστική Καταστροφή και τον Εμφύλιο. Οι ήρωες είναι άνθρωποι που η σύγχρονη αφηγηματολογία αποκαλεί «σιωπηρά πρόσωπα της ιστορίας»: Έλληνες και Τούρκοι γηγενείς και στις δύο πλευρές του Αιγαίου, πρόσφυγες ξεριζωμένοι και από τις δύο πλευρές, που μέσα από τις επιλογές της ζωής τους αναιρούν όλα τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις της εθνικιστικής ιδεολογίας.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

Έτσι η λογοτεχνική αφήγηση περιγράφει την λειτουργία της εθνικιστικής φαντασίωσης για πολιτισμική καθαρότητα, ο ιστορικός λόγος αποκαλύπτει την πλαστότητα των εθνικών μύθων και η ανθρωπολογική ερμηνεία εξηγεί πως οι άνθρωποι επινοούν νέες υβριδικές ταυτότητες σε διαφορετικές πολιτισμικές πραγματικότητες.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ :

Ν.Θέμελης, Β.Anderson, Μικρασιαστική Καταστροφή, προσωπικές/συλλογικές ταυτότητες, φαντασιακές κοινότητες, «Οι αλήθειες των άλλων», Έλληνες/Τούρκοι, Χριστιανοί/Μουσουλμάνοι, ανταλλαγή πληθυσμών, λογοτεχνία/κοινωνική ανθρωπολογία, ιστορία, θρησκεία, εθνικιστική ιδεολογία.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

ABSTRACT

The aim of this paper is to highlight the four levels across which N. Themelis' work «The truth of others» evolves: a. the level of narrative process, b. the ideological and political context of the story, c. the way by which the literary writing reveals and reconstructs the dilemmas of establishing personal and collective identities within the historical and social context and d. (with reference to B. Anderson's work «Imaginary Communities») the intermediate common place between literature and social anthropology, namely the links between imaginary construction and the underlying reality and also between symbols and meanings.

The issue of identity runs through the whole work of N. Themelis and here I attempt an interpretive analysis that focuses on the conflicts caused by the successive contradictory identities which the persons of the novel choose to adopt in their lives' process. The lifestories of the heroes compose the long history of Hellenism, as the personal stories are inextricably intertwined with the history of the place and the formation of the Greek society. The novel unfolds the life course of four generations of a family, in the late 19th and early 20th century, presenting them amidst major historical events: the Asia Minor Catastrophe and the Greek Civil War. The heroes are the «tacit subjects of history» according to modern narrative analysis: Greek and Turkish natives on both sides of the Aegean, refugees uprooted from both sides, who, through the choices of their lives, negate all the stereotypes and prejudices the nationalistic ideology.

So the literary discourse describes the consequences of the nationalistic fantasy for cultural purity, the historical facts reveal the artificiality of nationalistic myths and the anthropological interpretation discusses how people invent new hybrid identities through different cultural realities.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντισηκτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

KEY - WORDS:

N. Themelis, B. Anderson, Asia Minor Catastrophe, personal/collective identities, imagined communities, «The truths of others», Greeks/Turks, Christians/Muslims, population exchange, literature/social anthropology, history, religion, nationalistic ideology.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

Με την εργασία αυτή επιχειρώ:

- i. να αναλύσω ερμηνευτικά το έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων» με επίκεντρο τις συγκρούσεις στη διαμόρφωση και τη διαπλοκή των επάλληλων ταυτοτήτων που βιώνουν τα πρόσωπα του μυθιστορήματος στην εξέλιξη της αφήγησης,
- ii. να εξετάσω πώς αυτές οι αντιστικτικές αλλά συμπληρωματικές σχέσεις συμβάλλουν στην χαρτογράφηση μιας ιδεατής τοπογραφίας που οριοθετεί διαχρονικά την φαντασιακή κοινότητα του ελληνικού έθνους και
- iii. να δείξω με την παράλληλη ανάγνωση του έργου «Φαντασιακές Κοινότητες» του Β. Anderson, τον ενδιάμεσο κοινό τόπο που συνδέει την λογοτεχνία με την ανθρωπολογία, δηλαδή την φανταστική κατασκευή με την υποκείμενη πραγματικότητα και τα σύμβολα με τις έννοιες, υπό τον όρο βέβαια ότι το λογοτεχνικό κείμενο βασίζεται στις προσωπικές συλλήψεις και αποδόσεις του συγγραφέα που είναι συχνά φανταστικές ακόμη και όταν βασίζονται σε ιστορικά παραδεδομένα γεγονότα, ενώ το ανθρωπολογικό κείμενο βασίζεται σε εθνογραφική παρατήρηση και ανάλυση της πραγματικότητας.

Θ' αρχίσω ανάστροφα από το τρίτο σημείο, για να περάσω στη συνέχεια στα άλλα δύο.

Τα λογοτεχνικά έργα όπως και οι ανθρωπολογικές μονογραφίες διαπερνούν την επιφάνεια του ανθρώπινου κόσμου και την αναπλάθουν, σαν μέσα από καλειδοσκόπιο, ως μία συνεκτικά συναρμολογούμενη αναπαράσταση της πραγματικής ζωής. Έτσι το λογοτεχνικό κείμενο μετατρέπεται σε εθνογραφικό πεδίο και η κοινωνία και ο πολιτισμός μεταγράφονται ως κείμενα, «culture as text», όπως λέει ο Clifford Geertz: «ο ανθρωπολόγος εγγράφει τον κοινωνικό λόγο και κατασκευάζει μία ανάγνωσή του». ¹ Ο λογοτέχνης από την άλλη εικονογραφεί «πολιτισμικές τοιχογραφίες του έθνους, της εποχής, της ηπείρου... για να εκφράσει τον κοινωνικό λόγο». Υπάρχει βέβαια μία σημαντική μεθοδολογική διαφορά: επειδή ο ανθρωπολογικός λόγος δεν είναι απλώς περιγραφικός αλλά και κυρίως ερμηνευτικός οφείλει να είναι επιστημονικά θεμελιωμένος, εθνογραφικά τεκμηριωμένος και ελέγξιμος όσον αφορά την αναπαράσταση της εκάστοτε πραγματικότητας. Αντίθετα η λογοτεχνική αφήγηση δεν δεσμεύεται από επιστημολογικές ρήτρες, επειδή αναπαριστά μία εκδοχή της πραγματικότητας που, ακόμη και αν σταχυολογεί ψήγματα ιστορικής

---

¹ Geertz, σ. 29-39.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

αλήθειας, οικοδομείται με μυθοπλαστικό υλικό που πηγάζει πάντοτε από την βούληση και την έμπνευση του συγγραφέα. Ο ανθρωπολόγος «κατασκευάζει» την κοινωνική και πολιτισμική του πραγματικότητα με βάση εθνογραφικά δεδομένα τα οποία πιστοποιούνται μέσα από τις πρακτικές και τις επιλογές των ερευνητικών υποκειμένων κάθε φορά. Ο λογοτέχνης από την άλλη έχει την ελευθερία να επινοεί την ζωή των ηρώων του και να «κατασκευάζει» την πλοκή του έργου και την ερμηνεία των πράξεων που αφηγείται με βάση ένα πρωτογενές φανταστικό υλικό που το μεταπλάθει όπως αυτός θέλει.

Ωστόσο λογοτέχνες και ανθρωπολόγοι ανταλλάσσουν οράματα και ερμηνείες της ζωής των ανθρώπων προσπαθώντας να αποκαλύψουν την εσωτερική σχέση που συνδέει τα έργα τους: το λογοτεχνικό έργο ως πολιτισμικό τέχνημα και τον κοινωνικό λόγο ως νοηματοδότηση του πολιτισμού – στο πεδίο αυτό ο λόγος της κοινωνικής ανθρωπολογίας συνυφαίνεται με την λογοτεχνική φαντασιακή αφήγηση. Ο διπλός τους στόχος είναι να φέρουν στο φως εκείνα τα συμβολικά μορφώματα που δίνουν νόημα στην ανθρώπινη ζωή. Αν η λογοτεχνία είναι «η αισθητική εξερεύνηση του κόσμου»,² η ανθρωπολογία είναι η ερμηνευτική προσέγγισή του. Γι αυτό τα όρια ανάμεσα στα είδη [genres] του λόγου και στις αναπαραστάσεις της κοινωνικής ζωής δεν είναι πλέον περιχαρακωμένα και στατικά, γίνονται αρκετά συγκεχυμένα αλλά πολύ πιο ευέλικτα και δημιουργικά. Μια τέτοια αμοιβαία μετατόπιση επιτρέπει πολλαπλές και διευρυμένες δυνατότητες στην ανάγνωση, την περιγραφή και την ερμηνεία των ανθρώπων, των τόπων και των εποχών, πραγματικών ή φανταστικών. Ο ανθρωπολόγος συμμετέχει στη ζωή των ανθρώπων επιχειρώντας να αναδείξει την βαθύτερη λογική των πράξεων και των λόγων τους, ενώ ο λογοτέχνης, από την προσωπική του σκοπιά, τα φωτίζει με τους δικούς του, ρητούς ή υπαινικτικούς, εκφραστικούς τρόπους³ - ή, όπως το θέτει η Ναντίν Γκόρντιμερ⁴, «... [οι λογοτέχνες] περνάμε τις ζωές μας προσπαθώντας να εξηγήσουμε μέσω του λόγου τα κείμενα που βρίσκουμε μέσα στις κοινωνίες, μέσα στον κόσμο που ανήκουμε. Γι' αυτόν τον λόγο η συγγραφή είναι πάντα και ταυτόχρονα μια διερεύνηση του εαυτού μας και του κόσμου, της ατομικής και συλλογικής ύπαρξης».⁵

Σ' αυτή την αρένα της ύπαρξης, όπως προεξαγγέλλεται ήδη από την αρχή του βιβλίου του Ν. Θέμελη, τίποτε δεν είναι σταθερό. Ο μύθος ανατέμνει, με επίκεντρο την εθνική ιδεολογία, την πορεία της

---

² Γκόρντιμερ, σ. 7.

³ De Angelis, σ. 3-4.

⁴ Βραβείο Νόμπελ για την λογοτεχνία το 1991.

⁵ Γκόρντιμερ, σ. 4.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

ζωής τριών γενεών και εκτυλίσσεται με φόντο σημαντικά γεγονότα της ελληνικής ιστορίας: τη Μικρασιαστική Καταστροφή και τον Εμφύλιο στην Ελλάδα. Με το νόημα αυτό η φανταστική ιστορία που δημιουργεί ο συγγραφέας αποτελεί ένα πηγαίο εθνογραφικό υλικό που, αν και επινοημένο από την φαντασία του δημιουργού της, αντανακλά όμως πολυπρισματικά τα γεγονότα μιας πολυτάραχης ιστορικής περιόδου που καθόρισε τη ζωή των ανθρώπων που την έζησαν και αναδημιουργεί έτσι μιαν άλλη εκδοχή αυτής της πραγματικότητας. Συγκεκριμένα πρόκειται για την ιστορία μιας οικογένειας, που εκτυλίσσεται από τα τέλη του 19ου μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα. Τα πρόσωπα της αφήγησης είναι Έλληνες και Τούρκοι, γηγενείς και στις δύο πλευρές του Αιγαίου, πρόσφυγες ξεριζωμένοι και από τις δύο πλευρές. Η αφήγηση ξεκινά στο Λονδίνο το 1959. Ο νεαρός εγγονός της οικογένειας, διδάκτορας Ιστορίας, με θέμα της διατριβής του το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, επιστρέφει στην Ελλάδα με το συνταρακτικό μυστικό ενός χειρογράφου, οικογενειακού κειμηλίου, που μετέφερε κρυφά ο πατέρας του κατά την διαφυγή του από το Αίβαλί το 1923. Στο εγκαταλελειμμένο από τους Έλληνες Αίβαλί, που εποικίζεται από τούρκους πρόσφυγες από την Λέσβο και την Κρήτη, κατά την ανταλλαγή των πληθυσμών, τον μπουμπαντελέ, ο πατέρας επιβιώνει με τουρκικό όνομα και ταυτότητα. Διαφεύγει στη Μυτιλήνη και από κει πορεύεται, στις δεκαετίες του '30, του '40, του '50, από την Αθήνα στην Κομοτηνή και πάλι στην Αθήνα, βιώνοντας όλες τις πολιτικές περιπέτειες της εποχής. Το χειρόγραφο με το τρομερό μυστικό γίνεται ο καταλύτης της πλοκής, γιατί, αφού αναστατώσει τη ζωή του πατέρα, θα παραδοθεί, ως απαγορευμένο ιστορικό κατάλοιπο, με αντάλλαγμα την ακαδημαϊκή καριέρα του εγγονού.

Μέσα από την ιστορία της οικογένειας Λινού και με λογοτεχνικό εύρημα ένα μοναστηριακό χειρόγραφο που ανατρέπει τα γνωστά για τις τελευταίες στιγμές του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ο Ν. Θέμελης αναδεικνύει τα ιδεολογήματα που διαμόρφωσαν τα στερεότυπα της φαντασιακής συνέχειας και συνοχής του ελληνικού έθνους που κινείται σταθερά μέσα στην Ιστορία⁶, εξαιτίας των οποίων τα διακυβεύματα του παρελθόντος οδηγούν στα αδιέξοδα του παρόντος και προοιωνίζουν ένα τραυματικό μέλλον. Τα πρόσωπα του δράματος αποτελούν τα σιωπηρά πρόσωπα της ιστορίας, καθώς μέσα στις δικές τους μικροϊστορίες διαχέεται αναδρομικά η μεγάλη εθνική ιστορία. Η εθνική φαντασία ερμηνεύει τα ιστορικά συμβάντα διαμορφώνοντας μύθους που παρουσιάζουν την εθνική ταυτότητα ως υπερχρονική και «αναλλοίωτη ουσία». Αυτές οι «αλήθειες» των εθνικών μύθων στο μυθιστόρημα συνεχώς ανατρέπονται,

---

⁶ Anderson, 1997, σ. 50.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

βασανίζουν συνειδησιακά τους ήρωες και καθορίζουν τις πράξεις τους: «Μια ζωή αναχωρούμε...» μουρμούρισε ... Οι διωγμοί και οι κατατρεγμοί, οι ηθελημένες μετοικήσεις, που δεν ήταν και τόσο ηθελημένες, αν υπολόγιζε κανείς γεγονότα, περιστάσεις και την πίεση που είχαν αυτά ασκήσει· οι ελεύθερες, τέλος, επιλογές που υπαγορεύονταν από προσωπικές επιθυμίες ... «Μια ζωή αναχωρούμε...» επανέλαβε...⁷

Οι πορείες ζωής που αναμετρώνται με την Μεγάλη Ιδέα, την Μικρασιατική Καταστροφή, τον Εμφύλιο, ξετυλίγονται στα σημαδιακά τοπία του ελληνικού χώρου, Μικρασία, Λέσβο, Θράκη, Αθήνα και όλα βρίσκονται σε κίνηση – ο χρόνος, οι άνθρωποι, οι τόποι, τα πράγματα, τα ονόματα, οι σχέσεις, οιπίστες, οι ταυτότητες – μια συνεχής μετατόπιση, ένας διαρκής εκπατρισμός, αν ως πατρίδα εννοήσουμε μια ιστορική και γεωγραφική μνημονική κοινότητα καταγωγής. Ένας δυνητικός ορισμός μιας γενικότερης ταυτοποίησης της πατρίδας φαίνεται πως είναι το αιωρούμενο ερώτημα, που διατρέχει εμφατικά τις «Αλήθειες των άλλων» αλλά και τα άλλα βιβλία του Θέμελη (την τριλογία του «Η αναζήτηση», «Η ανατροπή», «Η αναλαμπή», το «Για μια συντροφιά ανάμεσά μας» και το «Μια ζωή, δυο ζωές»): τι είναι πατρίδα, τι είναι πίστη, τι είναι εθνικότητα, τι είναι φιλία, τι είναι φύλο, τι είναι συγγένεια, τι σημαίνουν, μ' άλλα λόγια, όλες αυτές οι λέξεις, οι σημασίες, τα σύμβολα, τα αισθήματα, όλα δηλαδή τα πολιτισμικά μορφώματα που συγκροτούν τα όρια των ανθρώπων, προσωπικά και συλλογικά, την ταυτότητά τους, τις ιδιότητες εκείνες, κατά το αριστοτελικό νόημα, που κάνουν ένα πρόσωπο διαφορετικό και ξεχωριστό από άλλα.

Η απάντηση που προκύπτει από την πλοκή του μύθου είναι πως τα όρια αυτά είναι ελαστικά και μεταφερόμενα, σχετικά και περιστασιακά, πραγματικά μόνον όσο οι άνθρωποι τα θεωρούν ή τα φαντάζονται ως πραγματικά. «Οι κοινότητες [των ανθρώπων], γράφει ο Benedict Anderson, δεν διακρίνονται μεταξύ τους από την πλαστότητα ή την γνησιότητά τους αλλά από τον τρόπο με τον οποίο συλλαμβάνονται με την φαντασία».⁸ Για παράδειγμα, «ένα έθνος υφίσταται», μας λέει, «όταν ένας σημαντικός αριθμός ανθρώπων

---

⁷ Θέμελης, 2008, σ. 11-2.

⁸ Ο. παρ., σ. 26.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

σε μία κοινότητα φαντάζεται ότι αποτελεί ένα έθνος ή συμπεριφέρεται σαν να αποτελεί έθνος»⁹ με πίστη σε μια παράδοση που ξεπροβάλλει από ένα πανάρχαιο παρελθόν και κινείται προς ένα απεριόριστο μέλλον.¹⁰

Για να ορίσει λοιπόν κανείς την ταυτότητα, την εντοπιότητα, την κοινότητα όπου θεωρεί ότι ανήκει, απαιτείται μία φανταστική, ιδεολογική και συναισθηματική, θέσμιση αυτού του ανήκειν, το οποίο νοείται πάντοτε ως μία βαθιά και εκτεταμένη συντροφική σχέση, όπως λ.χ. ο Θεοφάνης, από την «Συντροφία ανάμεσά μας», εννοούσε «τη γλώσσα τη ρωμαϊκή ... ως τον πιο δυνατό δεσμό, τον μοναδικό, ανάμεσα στους άλλους, που αρκούσε για να κάνει την κοινότητα των Γραικών να νιώθει συνοχή, αλληλεγγύη και να ξεχωρίζει»¹¹: όπως παρατηρεί ο Anderson «όλες οι μεγάλες κλασικές κοινότητες συνέλαβαν τον εαυτό τους ως κέντρα του κόσμου μέσω μιας «ιερής» γλώσσας που συνδεόταν με μια υπερκοσμική τάξη κυριαρχίας¹². Εδώ δεν ισχύει το κριτήριο της εγκυρότητας, της βεβαιότητας, της αλήθειας: «οι απαντήσεις και οι αλήθειες τους καμιά φορά με τον καιρό αλλάζουν»¹³ μας λέει στις «Αλήθειες των άλλων» ο ιστορικός επιστήμονας, γιος του Ελληνό-Τουρκου, Χριστιανο-Μουσουλμάνου, Μανόλη-Μεχμέτ.

Σ' αυτό το επισφαλές έδαφος, που σφύζει από διαδοχικές ανατροπές, αναιρέσεις και αμφισημίες, καθώς οι άνθρωποι «με τις αποφάσεις τους ή από τους δρόμους της ζωής και τα γυρίσματα της Ιστορίας βρίσκονταν σε δύσκολα σταυροδρόμια»¹⁴, ο συγγραφέας δοκιμάζει διαρκώς τις βεβαιότητες των ηρώων του, που κυνηγώντας προσωπικά και συλλογικά οράματα και παλεύοντας ανάμεσα στην αγωνία για την επιβίωση και τον πατριωτισμό, αναιρούν με τη σκέψη και τη δράση τους όλα τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις της εθνικής ιδεολογίας. Ακόμη και το νόημα της ενιαίας ελληνικής πατρίδας ακυρώνεται: « Όλοι μας φούντωναν για την πατρίδα. Όμως λέω ... πως δεν μπορεί να είναι μόνο η γη· τα σπίτια που χτίσαμε, τα χώματα που σπείραμε, τα λιόδεντρα και οι γιαλοί. Τέτοια πράγματα άψυχα βρίσκεις κι απέναντι κι ακόμη παραπέρα. Το Αϊβαλί -οι Κυδωνίες- ήταν οι άνθρωποι, η κοινότητα, τα σινάφια και τα σχολεία, οι μαζώξεις, η ζωή μας· δηλαδή ότι διαλέξαμε να ζούμε έτσι κι όχι αλλιώς, η πίστη μας, η γλώσσα μας, οι συνήθειες μας ... Νιώθαμε όλοι πως είμαστε μια απέραντη οικογένεια, πως είμαστε ένα καράβι και τραβάγαμε τον ίδιο δρόμο. ... Πατρίδα δεν είναι το χρώμα τούτο που πατώ, αφού οι Κυδωνίες δεν είναι πια εδώ. Η γης αυτή

---

⁹ Ο. παρ., σ. 29.

¹⁰ Ο. παρ., σ. 33.

¹¹ Θέμελης, 2005, σ. 20.

¹² Anderson, 1997, σ. 35.

¹³ Θέμελης, 2008, σ. 14.

¹⁴ Ο. παρ., σ. 35.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντισημειωτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

γίνεται μέρα με την ημέρα πατρίδα Τούρκων φουκαράδων. Η αληθινή πατρίδα μας μίσησε για άλλα μέρη. Έφυγαν οι δικοί μας και την πήρανε μαζί τους». ¹⁵ «Πατρίδα ήταν ο τόπος όπου ζούσαν [τόρα], λυτρωμένος ή όχι δεν είχε τόση σημασία πια, τελεία και μπάστα...». ¹⁶

Ο γεωγραφικός εντοπισμός και η ιστορική διασπορά των ιδεών της εποχής του Διαφωτισμού στις ελληνικές παροικιακές κοινότητες του βαλκανικού και του μεσογειακού χώρου είναι το εθνογραφικό τοπίο των μύθων του Θέμελη: μία «τοπογραφία ιδεών». ¹⁷ Το κοινό όραμα είναι μία φανταστική αντίληψη για την ταυτότητα της ελληνικής κοινωνίας ως μιας συμπαγούς και αδιάλειπτης οντότητας χωρίς ρωγμές, τριβές και ρήξεις. Αυτή η εμμονή ωστόσο εναλλάσσεται με την διαρκή αμφισβήτησή της. Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα: στην «Αναλαμπή» η πραγμάτωση της Μεγάλης Ιδέας βιώνεται από τα πρόσωπα του έργου άλλοτε ως «ένα σχέδιο οραματικό που είχε όλες τις προϋποθέσεις να γίνει πραγματικότητα» και άλλοτε ως «ένας κόσμος ανολοκλήρωτα χτισμένος πάνω σ' ένα ψέμα». ¹⁸ Στις «Αλήθειες των άλλων» το κεντρικό εύρημα του μύθου που αφορά το τέλος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου κατά την άλωση της Κωνσταντινούπολης - «Μα ξέρεις τι γράφει αυτή η φυλλάδα, ετούτο το κουρέλι; Μπορείς να το φανταστείς;..... Λέει απερίγραπτα με το νι και με το σίγμα ότι ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ούτε που φώναξε «δεν υπάρχει χριστιανός να μου πάρει το κεφάλι», μήτε που έπεσε ηρωικά στα τείχη της Βασιλεύουσας από Τούρκων χέρι. Μόνο που πέταξε από πάνω του ό,τι τον ξεχώριζε ως βασιλέα και το 'σκασε. Το 'σκασε πριν από τη μάχη, αφού μετάλαβε των αγράντων μυστηρίων από τον Ισίδωρο. Έφυγε για τον Άθωνα με ένα χρυσοπληρωμένο ψαράδικο που τον καρτερούσε. Να τι λέει! Ότι έγινε λαγός. Ποιος; Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος! Το σύμβολο του γένους, ο φάρος κι η ελπίδα, στην πραγματικότητα ένας δειλός, ένας προδότης» ¹⁹ - ανατρέπει εκ θεμελίων τα παραδεδομένα για ένα εξέχον «εθνικό» σύμβολο ελληνικότητας, τον αγωνιστή αυτοκράτορα του Βυζαντίου, που «πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά μας» θα τα κάνει. Τα υποκείμενα ιστορικά γεγονότα λειτουργούν τόσο ως αφετηρία όσο και ως υποκινητές της δράσης των προσώπων που αναιρούν τους εθνικούς μύθους για τα οιονεί δεδομένα και σταθερά θετικά χαρακτηριστικά των δικών μας και τα εξίσου δεδομένα αρνητικά των «άλλων», των εχθρών. Για παράδειγμα, ο μόνος που γνωρίζει αλλά δεν μαρτυρεί την αρχική ταυτότητα, το όνομα και την θρησκεία του

---

¹⁵ Θέμελης, 2008, σ. 159-160.

¹⁶ Ο. παρ., σ. 32.

¹⁷ Νούτσος, 2007, σ. 130.

¹⁸ Θέμελης, 2003, σ. 243 και 431.

¹⁹ Θέμελης, 2008, σ. 110-11.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

πρωταγωνιστή Μανόλη που μεταγράφεται ως μουσουλμάνος Τούρκος Μεχμέτ, για να επιβιώσει στη νέα κατάσταση και να διασώσει τα κρυμμένα αρχεία των Κυδωνιών, είναι ο Ισμαήλ, ένας Τούρκος από τη Μυτιλήνη, ξεριζωμένος πρόσφυγας κι αυτός στο Αϊβαλί τώρα. Ο Ισμαήλ σκοτώνεται από ομοεθνείς του στην προσπάθεια να βοηθήσει στη διαφυγή του φίλου του στην Μυτιλήνη και στη σωτηρία των πολύτιμων αρχείων. Όταν φτάνει στην Ελλάδα πια, ως καθηγητής Ιστορίας στο Γυμνάσιο της Κομοτηνής, ο Μανόλης Λινός καταδιώκεται από τον εντόπιο γυμνασιάρχη και τον μητροπολίτη, μόλις εκφωνεί, στην εθνική εορτή, μια διαφορετική από την παραδεδομένη αλήθεια, (που δεν επιτρέπεται να την μάθουν οι μαθητές), ότι δηλαδή την εποχή του Ρήγα «δεν είχε το Πατριαρχείο θετική στάση» απέναντι στην «προεπαναστατική προετοιμασία». Κατηγορείται από τους ομοθρήσκους και ομοεθνείς του για προδοσία και σώζεται φυγαδεύοντας από μια οικογένεια φίλων του αλλόθρησκων, εβραίων.

Η τραγικότερη διάγνωση της εθνικιστικής φαντασίας - αυτής που διακρίνει τα μέλη του έθνους σε «αυθεντικά» και «μη αυθεντικά» - έρχεται όταν βρίσκεται αντιμέτωπος με την νέα πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα και διαπιστώνει ότι κανείς από τους εντόπιους ιθύνοντες δεν χρειάζεται τα πολύτιμα βιβλία που διέσωσε με αυτοθυσία. Και όταν επιπλέον περιφέρεται μέσα σε «έναν εφιαλτικό καταυλισμό δυστυχισμένων ανέστιων προσφύγων», τότε διαπιστώνει ότι οι εντόπιοι αντιμετωπίζουν τους Μικρασιάτες πρόσφυγες όχι ως αυθεντικούς Έλληνες με βυζαντινή καταγωγή, όπως πίστευε, αλλά ως «κουρελήδες που είχαν από απέναντι πλακώσει», και αναρωτιέται «τρέχοντας με τον νου του άτακτα από ερωτήματα σε υποθέσεις. Από τη Μυτιλήνη στη μητέρα Ελλάδα, από τους Έλληνες συμπατριώτες που πολέμησαν σε κείνους που είχαν μείνει πίσω και φώναζαν από την Αθήνα προτρέποντας με φανατισμό «στον Σαγγάριο, στον Σαγγάριο...». Κι όταν ήρθε η καταστροφή, μάντρωσαν 80 πλοία στη Μυτιλήνη με διαταγή να μην προστρέξουν σε βοήθεια, ενώ το αίμα έτρεχε στους δρόμους. Γιατί άραγε; Μήπως επειδή όσο παιζόταν η κατάκτηση καινούργιων εδαφών ήμασταν τάχα Έλληνες που κρατούσαμε μέχρι το Βυζάντιο και, όταν ηττηθήκαμε, πάψαμε να έχουμε ιστορία; Γινήκαμε ξαφνικά σκέτα κουρέλια, ένα βάρος της ανταλλαγής και τα μπαούλα μια ιδιοτροπία; Ποιος ξέρει...» Δεν μας θέλουνε...! Μ' ακούς; Ούτε εμάς, ούτε το είναι μας, μήτε το παρελθόν μας!» για να καταλήξει πικρά «Δεν μας θέλουνε! Μ' ακούς; Ούτε εμάς, ούτε το είναι μας, μήτε το παρελθόν μας!».²⁰ Βλέπουμε για μιαν ακόμη φορά σε λειτουργία την εθνική φαντασίωση της πολιτισμικής καθαρότητας, που οι εξουσίες πίστευαν ότι θα επιφέρει η βία της αναγκαστικής ανταλλαγής

---

²⁰ Θέμελης, 2008, σ. 286.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

πληθυσμών, να αναιρείται από την περιπλάνηση του μοναχικού ήρωα μέσα σ' ένα κοινωνικό τοπίο, όπου η καθημερινή δυστυχία της ανθρώπινης ζωής δεν βρίσκει κανένα αντιστάθμισμα στον φαντασιακό κόσμο.²¹

Έτσι αποκαλύπτεται η βαθύτερη στόχευση του έργου που καθιστά φανερή τόσο την υποκειμενική όσο και την συλλογική σύνδεση με τα γεγονότα: πλουραλιστική, γεμάτη αντιφατικές αλληλοσυμπληρούμενες και αλληλοαναιρούμενες μικρομνήμες που συγκροτούν διαφορετικές κάθε φορά προσωπικές και συλλογικές ταυτότητες. Στην πλοκή της αφήγησης συμπλέκονται και αλληλοαναιρούνται πέντε ταυτότητες του κεντρικού ήρωα: α. η δεδομένη ταυτότητα της ελληνικής καταγωγής του (ελληνική οικογενειακή παράδοση), β. η αρχική θρησκευτική του ταυτότητα (το πιστοποιητικό της χριστιανικής βάφτισής του), γ. η κατασκευασμένη τουρκική / μουσουλμανική ταυτότητα (διαβατήριο επιβίωσης στην νεοτουρκική κοινωνία) δ. η υπαινετική αλλά υπαρξιακά κρίσιμη σεξουαλική του ταυτότητα (η τρυφερή αλλά ανολοκλήρωτη σχέση με τον τούρκο φίλο του) και ε. η φαντασιακή ταυτότητα της μνημονικής ενότητας του ελληνοχριστιανικού βυζαντινού κόσμου (το κρυφό ιστορικό ντοκουμέντο που κληρονομεί και μεταφέρει ο ήρωας). Όλες αυτές οι αλήθειες έρχονται κάποια στιγμή αντιμέτωπες με το δίπολό τους. Είναι δίπολα όλα αυτά: το εθνικό, το θρησκευτικό, το πολιτισμικό, το ερωτικό. Κι αυτό που προσπαθεί να ανιχνεύσει, να ψηλαφήσει και να αναδείξει ο συγγραφέας είναι τι συμβαίνει και ποιες είναι οι ατομικές και κοινωνικές συμπεριφορές, όταν αυτά τα δίπολα έρχονται σε σύγκρουση²². Στο βιβλίο δίνονται όλες οι πιθανές εκδοχές: η ακραία συμφιλιοτική, οι ενδιάμεσες καταστάσεις της κατανόησης, της ανοχής και της επιφύλαξης. Και στο τέλος, η βία. Η φονταμενταλιστική επιδίωξη ολοκληρωτικής επιβολής της μιας όψης πάνω στην άλλη, μόνο δεινά επιφυλάσσει. Γιατί ενώ όλα τα τραύματα κάπου επουλώνονται στο μυθιστόρημα, στην πραγματική ζωή οι παλινδρομήσεις και τα πισωγυρίσματα στις επιλογές ή τις ανάγκες των ανθρώπων παραμένουν μέσα μας ως πληγές της Ιστορίας, που μπορεί να μην είναι προσωπικά τραύματα αλλά τα κουβαλάμε ως κληρονομημένη παιδεία. Εδώ η λογοτεχνία λειτουργεί θεραπευτικά, ως ένας ενδιάμεσος δημόσιος χώρος, καθώς προσφέρει αφηγηματικά μοντέλα για την περιγραφή του τραύματος, ενώ ταυτόχρονα ανοίγει και μια κοινωνική αρένα πιο ασφαλή, αφού προστατεύεται από την μυθοπλασία²³. Όπως είπε ο Τόμας Μαν «η λογοτεχνία είναι εκείνη η τέχνη που δεν λέει τίποτα από μόνη της αλλά μαντεύει τα πάντα πριν απ' όλους τους άλλους». Η λογοτεχνική αφήγηση αποκαλύπτει αλλά και ανακατασκευάζει

---

²¹ Anderson, 1997, σ. 61.

²² Σελλά, 09-11-08.

²³ Αποστολίδου, σ. 21.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

τον διλημματικό χαρακτήρα της συγκρότησης των προσωπικών και των συλλογικών ταυτοτήτων μέσα στην ιστορική και κοινωνική συνάφεια. Και εμείς δεν δικαιούμεθα να ρωτήσουμε ποια απ' όλες αυτές τις εναλλακτικές ταυτότητες είναι η αληθινή ή η πραγματική, μια που στη συνείδηση του ήρωα όλες είναι εξίσου αληθινές και πραγματικές. Η μόνη απάντηση είναι πως η υιοθέτηση ή η διεκδίκηση μιας ταυτότητας είναι επιλεκτική διαδικασία καθώς κάθε φορά ορίζεται ή υπαγορεύεται από την χρησιμότητά της ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες και ανάγκες. Το μόνο ουσιαστικό ερώτημα που μπορούμε να κάνουμε παραμένει τελικά το πως συμφιλιώνονται οι κοινωνίες με το παρελθόν τους και οι άνθρωποι με τον εαυτό τους.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Anderson, B. 1991 [1983], *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, rev. ed., London:Verso.

Anderson, B. 1997, *Φαντασιακές Κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Αθήνα: Νεφέλη.

Anderson, B. 1985, «In the Mirror: Literature and Politics in Siam in the American Era», eds. Duang Kamol, Bangkok.

Αποστολίδου, Β. 2010, *Τραύμα και μνήμη. Η πεζογραφία των πολιτικών προσφύγων*, Αθήνα: Πόλις.

Βέικου, Χρ. 2001, «Η λογοτεχνική ανά-γνωση ως γνώση του άλλου. Πολιτισμική προσέγγιση στο μάθημα της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, στο Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων», στο *Αναλυτικά προγράμματα και διδακτικά βιβλία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα, σσ. 87-102.

Γκόρντιμερ, Ν. 2010, «Η συγγραφή και η ύπαρξη», στο *Faqbook*, τ. 6, σσ. 4-30, Αθήνα.

Clark, B. 2006, *Twice a Stranger: How Mass Expulsion Forged Modern Greece and Turkey*, London: Granta Books.

De Angelis, R. 2002, *Between anthropology and literature: interdisciplinary discourse*, London: Routledge.

Geertz, Cl. 1973, *The interpretation of cultures*, New York: Basic Books.

Geertz, Cl. 2003, *Η ερμηνεία των πολιτισμών*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Θέμελης, Ν. 2008, *Οι αλήθειες των άλλων*, Αθήνα: Κέδρος.

Θέμελης, Ν. 2007, *Μια ζωή, δυο ζωές*, Αθήνα: Κέδρος.

Θέμελης, Ν. 2005, *Για μια συντροφιά ανάμεσά μας*, Αθήνα: Κέδρος.

Θέμελης, Ν. 2003, *Η αναλαμπή*, Αθήνα: Κέδρος.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

Θέμελης, Ν. 2000, *Η ανατροπή*, Αθήνα: Κέδρος.

Θέμελης, Ν. 1998, *Η αναζήτηση*, Αθήνα: Κέδρος.

Μαν, Τ. 1999, *Στοχασμοί ενός απολιτικού*, Αθήνα: Ίνδικτος.

Markowski, M. P. 2007, «Anthropology and literature», στο *Teksty Drugie (Second Texts)*, vol.6, no.:108, Kraków, p. 24-33.

Νούτσος, Π. 2007, «Νίκος Θέμελης. Για μια συντροφιά ανάμεσά μας», στο *Μανδραγόρας*, τ. 36, σ. 130-136, Αθήνα.

Νούτσος, Π. 2004α, Μια μεγάλη αναλαμπή δίχως συνέχεια; Νίκος Θέμελης. Η αναλαμπή, στο *Μανδραγόρας*, τ. 31, σσ. 123-4, Αθήνα.

Νούτσος, Π. 2004β, «Μια μεγάλη αναλαμπή δίχως συνέχεια;», στο *Το Βήμα*, Αθήνα, 15.2.2004.

Σελλά, Ολ. 2008, «Ο Νίκος Θέμελης μιλά για την άρνηση όλων μας ν' ακούσουμε την άλλη άποψη, να δεχθούμε τις «Αλήθειες των άλλων»», συνέντευξη στην *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 09-11-08.

Τζούμα, Αν. 1991, *Η διπλή ανάγνωση του κειμένου. Για μια Κοινωνιοσημειωτική της αφήγησης*, Αθήνα: Επικαιρότητα.

Χριστίνα Βέικου, 05/2011

«Πολιτισμικές επιστρώσεις ενός πολυφωνικού κόσμου: Οι επάλληλες αντιστικτικές ταυτότητες στο έργο του Ν. Θέμελη «Οι αλήθειες των άλλων»

Χριστίνα Βέικου

Σύντομο Βιογραφικό: Η Χριστίνα Βέικου σπούδασε φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου και στο Πανεπιστήμιο του Μάντσεστερ στη Βρετανία. Είναι Διδάκτωρ Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών. Διετέλεσε διαδοχικά Καθηγήτρια του Πειραματικού Σχολείου Πανεπιστημίου Αθηνών, Διευθύντρια του Πειραματικού Λυκείου της Βαρβακείου Προτύπου Σχολής και Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων στο Νομό Αχαΐας. Το 2000 εξελέγη Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και το 2005 Λέκτωρ του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα αφορούν την Συμβολική Ανθρωπολογία, την Ανθρωπολογία του Σώματος και την Ανθρωπολογία της Εκπαίδευσης. Δίδαξε Ανθρωπολογία της Εκπαίδευσης και Διαπολιτισμική Αγωγή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Κοινωνική Ανθρωπολογία στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και Κοινωνική και Πολιτισμική Ανθρωπολογία στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.